

Ewa Augustyniak*

BADANIA NAD KULTURĄ ORGANIZACJI SZKOŁY WIEJSKIEJ

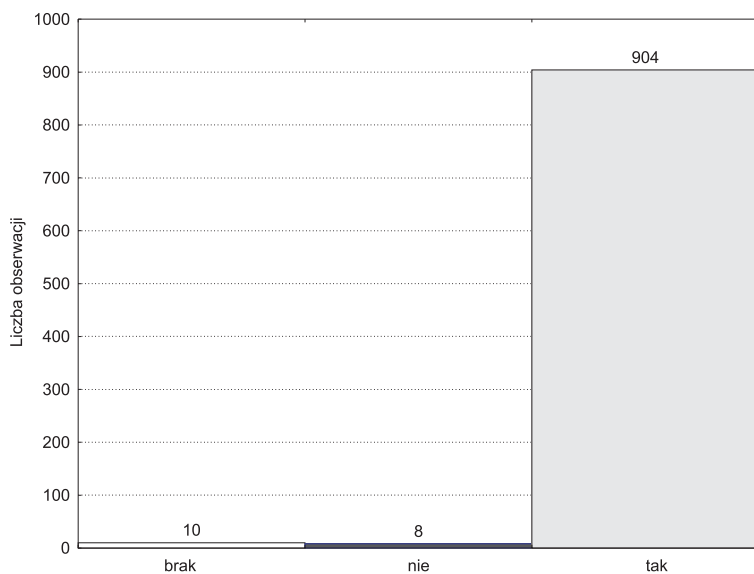
Kultura w organizacji zawsze istniała, dopiero jednak niedawno odkryto, iż pewne mechanizmy, nieformalne, spontaniczne, dotyczące zachowań członków organizacji można wykorzystać dla wspierania nadrzędnych celów organizacji i że przyczyniają się one do tworzenia dobrego środowiska pracy, co przynosi zamierzone wyniki także w szkole, której nadrzędnym celem jest rozwój jej wychowanków. Kultura organizacji, które wydaje się tak daleka od bezpośrednich narzędzi dydaktyczno-wychowawczych, jakimi dysponują nauczyciele, ma jednak w takich placówkach także swoje ważne miejsce. Jej systematyczne i długotrwałe działania wywierają bowiem głęboki, często nawet nieświadomiony wpływ tak na uczniów, nauczycieli, pracowników szkoły, rodziców oraz jej szersze otoczenie. Działania te prowadzą do zintegrowania wymienionych środowisk ze szkołą, do zaangażowania w pracę, czy naukę, do zwiększenia motywacji uczniów, a w konsekwencji do zwiększenia efektywności pracy szkoły.

Celem badań było scharakteryzowanie siły kultury organizacji szkoły wiejskiej. Przebadano 1000 nauczycieli szkół wiejskich południowo-wschodniej Polski. Metodą badawczą jaką się posłużono była metoda sondażu diagnostycznego. Technika była ankieta. Uzyskano 922 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy ankiet, które następnie opracowano pod względem ilościowym i jakościowym. 72 kwestionariusze w ogóle nie zostały wypełnione lub nie zostały wypełnione poprawnie, najczęstszym błędem było pominięcie metryczki.

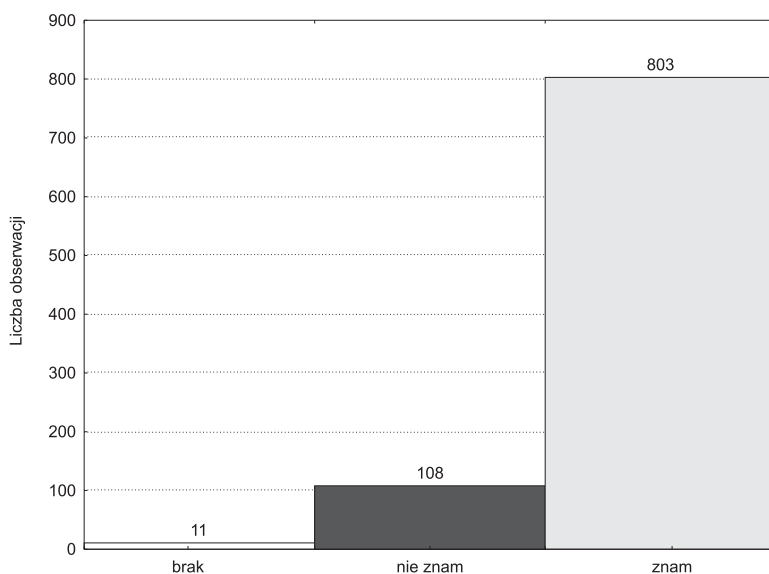
Aby przeanalizować problem, zadano kilkanaście pytań. Niektóre z nich były zadane wprost, jak np. Czy w szkole, w której respondent pracuje są przekazywane pewne podstawowe założenia kultury szkoły, takie jak: określony stosunek do świata, otoczenia, ludzi? „Czy szkoła, w której Pani/Pan pracuje w jakiś sposób się wyróżnia?” Niektóre pytania badały jedynie poszczególne elementy kultury szkoły, takie jak: historia szkoły, czy osoby znaczące w szkole. Zastosowano też pytanie sprawdzające do pytania: „Czy zna Pani/Pan historię szkoły, w której Pani/Pan pracuje?” jakim było: „Kiedy powstała szkoła, w której Pani/Pan pracuje?”. Metryczka ankiety składała się z pytań dotyczących płci, wieku, stażu pracy w zawodzie nauczyciela oraz miejsca zamieszkania respondentów.

Gdy zapytano wprost o to, czy w szkole w której respondent pracuje są przekazywane pewne podstawowe założenia kultury szkoły, takie jak: określony stosunek do świata, otoczenia, ludzi? Zdecydowana większość nauczycieli, a mianowicie 904, odpowiedziało, że „tak”, co pokrywa się oczywiście z modalną. Stanowi to aż 98% badanych, jedynie 8 osób uznało, że szkoła nie przekazuje podstawowych założeń swojej kultury, co stanowi zaledwie 0,87% badanych, dziesięciu badanych nie odpowiedziało na to pytanie. Powyższe dane jednoznacznie przedstawia wykres słupkowy na rysunku 1.

* Wydział Nauk Społecznych AGH.

Rys. 1. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy w szkole, w której respondent pracuje są przekazywane pewne podstawowe założenia kultury szkoły, takie jak: określony stosunek do świata, otoczenia, ludzi?”

Rys. 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy zna Pani/Pan historię szkoły, w której Pani/Pan pracuje?”

W skład kultury organizacji wchodzi historia tej organizacji.

Gdy zapytano badanych o znajomość historii szkoły w której pracują, zdecydowana większość, odpowiedziała pozytywnie, było to (dominanta) 803 respondentów- 87 % ogółu badanych, 108 nauczycieli przyznało się do nieznajomości historii szkoły w której pracują, co stanowi 12%, zaledwie 11 osób pominęło to pytanie (1)%. Dane dotyczące tej zmiennej przedstawia wykres słupkowy na rysunku 2.

Jeśli porównamy odpowiedzi na pytanie: „Czy zna Pani/Pan historię szkoły, w której Pani/Pan pracuje”, ze stażem pracy badanych okaże się, że zmienne w stażowych grupach skrajnych są ściśle ze sobą powiązane i jest to związek pozytywny. Odsetek odpowiedzi twierdzących w grupie stażu pracy „26 lat i powyżej”, czyli nauczycieli z dużym stażem pracy, był największy i wynosił 98%, podczas gdy w grupie o najmniejszym stażu pracy „jeden do dwóch lat” odsetek ten był najmniejszy i wynosił 65%. Natomiast jeśli chodzi o odpowiedzi negatywne, na pytanie: „Czy zna Pani/Pan historię szkoły, w której Pani/Pan pracuje?”, można zauważyć, że stosunek badanych zmiennych był odwrotnie proporcjonalny. Największy odsetek odpowiedzi „nie”, czyli 35%, przypada na grupę pierwszą, nauczycieli o niskim stażu pracy od roku do dwóch lat, a najmniejszy odsetek, to znaczy 2%, na grupę nauczycieli o stażu pracy najdłuższym „26 lat i powyżej”.

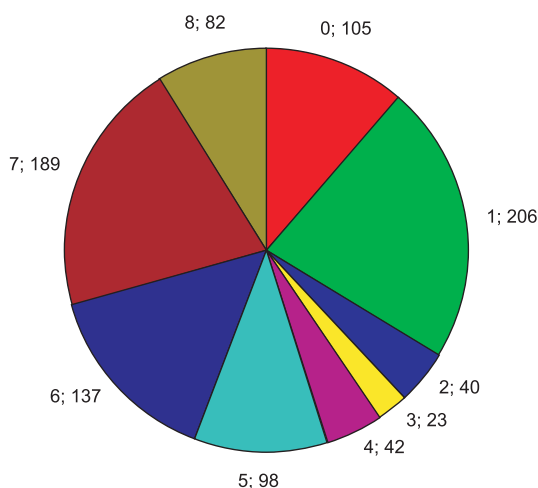
Powyższe dane przedstawia tabela 1.

Tabela 1

staż pracy	1–2 lat	3–5 lat	6–8 lat	9–11 lat	12–15 lat	16–20 lat	21–25 lat	26–pow.
brak odpowiedzi	0	3	2	0	1	1	3	1
„nie”	24=35%	29=23%	7=9%	7=10%	15= 11%	13=7%	12=6%	1=2%
„tak”	45=65%	94=76%	68=88%	65=90%	124=89%	179=93%	185=93%	43=98%

W dalszej części kwestionariusza wprowadzono pytanie sprawdzające do pytania: „Czy zna Pani/Pan historię szkoły w której pracuje?”, które brzmiało: „Kiedy powstała szkoła, w której Pani/Pan pracuje?”. Stworzono 8 rozłącznych kategorii. Ze względu na reformę szkolnictwa pierwsza kategoria zawierała lata 1999 do 2004, następna 1990 do 1998, kategoria trzecia 1980 do 1989, a czwarta 1970 do 1979, piąta 1960 do 1969, kategoria szósta 1945 do 1959, siódma 1900 do 1944, ostatnia ósma kategoria zawierała lata od roku 1899 i starsze. 105 osób (11%) pominęło tutaj odpowiedź, co w porównaniu do poprzedniego pytania: „Czy zna Pani/Pan historię szkoły, w której pracuje?” jest wysoko skorelowane ze skumulowaną liczbą 119 (patrz kategorie 0 i 1, przedstawiające liczbę osób, które nie знаły historii szkoły w której pracują i tych, które pominęły odpowiedź). Najwięcej badanych nauczycieli 206 uczy w szkołach, które powstały niedawno – kategoria jeden i jest to 22% badanych, następna liczebnie okazała się kategoria siódma zawierająca 189 nauczycieli pracujących w szkołach powstałych w XX wieku do czasów wojny (21%), w szkołach powojennych uczy 137

respondentów, co stanowi 15% ogółu badanych, w szkołach powstałych w latach 60-tych pracuje 98 nauczycieli, co stanowi 11% respondentów. W najstarszych szkołach pracowało 82 nauczycieli 9% ogółu badanych. 42 respondentów pracowało w placówkach powstałych w latach siedemdziesiątych, co stanowi 5% badanych, 40 nauczycieli zaś było zatrudnionych w szkołach powstałych w latach po stanie wojennym 1990 – 1998 (4%). W szkołach powstałych w latach osiemdziesiątych pracowało najmniej bo tylko 23 badanych nauczycieli, co stanowi 3% ogółu badanych. Powyższe dane dobrze przedstawia wykres kołowy (rys. 3).

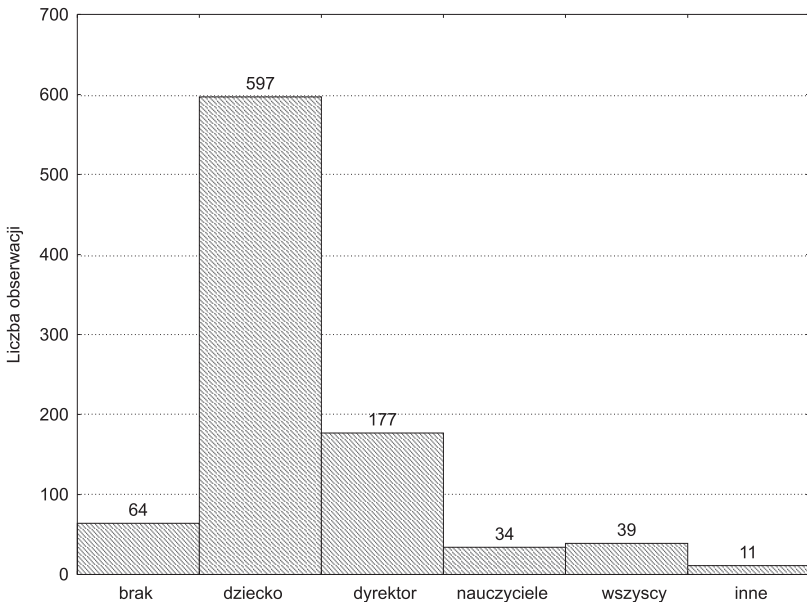
Rys. 3. Zestawienie odpowiedzi na pytanie: „Kiedy powstała szkoła, w której Pani/Pan pracuje?”, (nr. kategorii; liczba respondentów w tej kategorii)

Jednym z najciekawszych z punktu widzenia badacza kwestii było pytanie: „Kto jest według Pani/Pana najważniejszy w szkole, w której Pani/Pan pracuje?” Ponieważ odpowiedź wcale nie musiała być oczywista. Pytanie to w ankiecie zostało sformułowane jako otwarte i dopiero po przeczytaniu wszystkich odpowiedzi respondentów, zdecydowano się stworzyć pięć kategorii: „dziecko”, „dyrektor”, „nauczyciele”, „wszyscy jednakowo” i „inne”. Dominanta należała do pierwszej kategorii „dziecko”. Zawierała ona 597 wyborów, co stanowi jednak tylko 65 % ogółu wyborów. Dyrektora jako osobę najważniejszą w szkole wybrało 177 nauczycieli, czyli 19%. Te dwie pierwsze kategorie zawarły więc w sobie aż 84% (procent skumulowany) odpowiedzi. Osobną kategorię stworzono dla nauczycieli, którzy są najważniejsi, według 34 osób, czyli 4% respondentów. Dzięki takiemu skategoryzowaniu grupa „inne” zawierała już tylko 11 przypadków, co stanowi 1% odpowiedzi. Jednak choć mała, była ona niezwykle interesująca. W kategorii tej dwukrotnie wybrano takie wypowiedzi, jak „patron szkoły”, przy czym w jednym przypadku był to Karol Wojtyła, w drugim patron nie został określony. Dwukrotnie została podana także odpowiedź zespół, przy czym w jednym przypadku został on określony jako zespół zarządzający szkołą. Do kategorii „inne” włączono także rodziców – wymienionych tylko raz przez 922 respondentów, ale także sprzątaczkę i dyrektora z podkreśleniem ksiądz. Do tej kategorii włączono też dwie odpowiedzi dotyczące

nauczycieli, jednakże zostały tu wybrane poprzez dodatkowe uszczególnienie, iż nie byli to wszyscy nauczyciele w szkole, lecz w jednym przypadku nauczyciele – Świadkowie Jehowy, a w drugim nauczyciele wychowania fizycznego. Woźny, który w zamierzonych czasach pełnił niekiedy najważniejszą rolę w szkole, w przedstawionych badaniach został wybrany tylko raz i to jako kobieta (woźna). Do kategorii „inne” została włączona także wypowiedź jednego z respondentów, iż to on jest najważniejszy w szkole w której pracuje, być może był na przykład jej dyrektorem, ale to już nie zostało sprecyzowane.

64 osoby – 7% nie odpowiedziało na to pytanie.

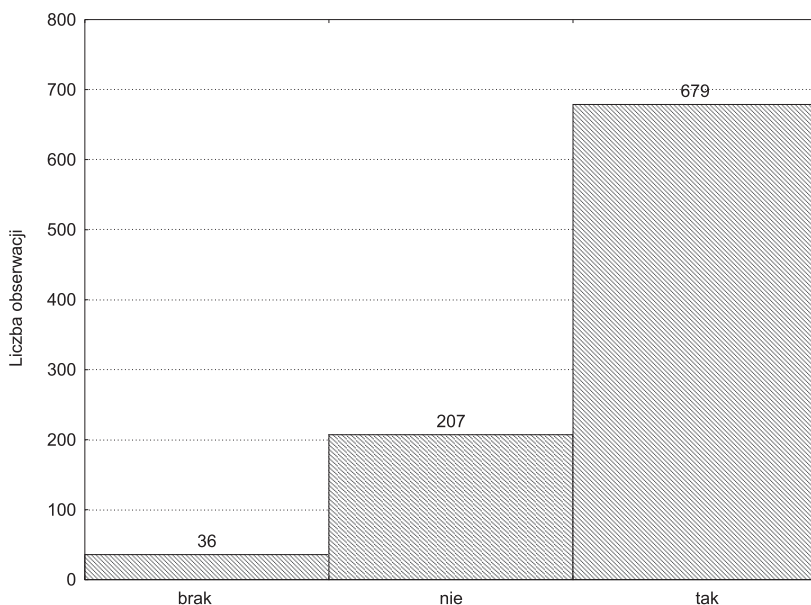
Powyższe dane ilustruje wykres słupkowy (rys. 4).

Rys. 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Kto jest według Pani/Pana najważniejszy, w szkole w której Pani/Pan pracuje?”

Aby zbadać siłę kultury szkół zadano także pytanie: „Czy szkoła, w której Pani/Pan pracuje w jakiś sposób się wyróżnia?” Co charakterystyczne otrzymano zdecydowanie niesymetryczny, rozkład danych na korzyść odpowiedzi „tak” (modalna), którą udzieliło 679 respondentów, co stanowi 74% badanych, czyli prawie trzy czwarte respondentów, 207 nauczycieli – 23% uważało, że ich szkoła nie wyróżnia się, 36 osób – 4% nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie. Powyższe dane obrazuje wykres słupkowy (rys. 5).

Jeśli skorelować odpowiedzi na pytanie: „Czy szkoła, w której Pani/Pan pracuje w jakiś sposób się wyróżnia?” – z płcią respondentów, okazuje się, że mężczyźni nieco bardziej są skłonni twierdzić, że ich szkoła się wyróżnia. Tezę tę poparło bowiem 86 nauczycieli, co stanowi 81% badanych mężczyzn, natomiast 592 nauczycielki, co stanowi 73% badanych kobiet.

Rys. 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Czy szkoła, w której Pani/Pan pracuje w jakiś sposób się wyróżnia?”

Za tym że szkoła w której pracują nie wyróżnia się opowiedziało się 18 nauczycieli, co stanowi 17 % badanych mężczyzn i 189 nauczycielek, czyli 23% badanych kobiet.

Dane te przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Korelacja odpowiedzi na pytanie:

„Czy szkoła, w której Pani/Pan pracuje w jakiś sposób się wyróżnia?” z płcią respondentów

	mężczyźni	kobiety
brak odpowiedzi	2%	4%
nie	17%	23%
tak	81%	73%

Jeśli chodzi o dane osobowe. Wśród respondentów przeważały kobiety 816, co stanowi 88% ogółu badanych, mężczyzn było 106, czyli 12%.

Większość respondentów znalazła się w dwóch kategoriach wiekowych, a mianowicie w grupie od 31 do 40 lat i 41 do 50 lat, co stanowi 73% (procent skumulowany dla kat. 3 i 4). Dominanta należała do kategorii trzeciej (31–40 lat), gdzie znalazło się najwięcej, a mianowicie 369 nauczycieli – 40% ogółu badanych, kategorię czwartą (41–50 lat) wybrało 305 nauczycieli – 33%.

Kategorię drugą (26–30 lat) wybrało także wielu badanych, a mianowicie 176 osób – 19%, a kategorię piątą (51 do 60 lat) 32 nauczycieli – 4%, aż 40 osób nie odpowiedziało na to pytanie nie chcąc dzielić się wiedzą o swoim wieku, co w przypadku przewagi kobiet w tym badaniu jest poniekąd zrozumiałe. Mediana znalazła się w kategorii 3, co oznacza, że połowa respondentów ma czterdzieści lat lub mniej niż czterdzieści lat, natomiast druga połowa trzydzieści jeden lat lub więcej niż trzydzieści jeden lat.

Jeśli chodzi o staż pracy, największa liczba badanych 200 osób, co stanowi 22% respondentów, pracuje już w swoim zawodzie od 21 do 25 lat. Podobna liczebnie była grupa pracująca 16 do 20 lat – 193 osoby co stanowi 21% ogółu badanych. Trzecie miejsce pod względem liczebności zajęła kategoria mieszcząca lata pracy 12 do 15, gdzie znalazło się 140 nauczycieli – 15% ogółu badanych. Stosunkowo liczna była też kategoria w której znaleźli się respondenci pracujący od 3 do 5 lat, za którą opowiedziało się 126 osób, czyli 14% badanych. Podobnie liczne 8 procentowe okazały się trzy następne kategorie: lata 6 do 8, kategorię tą wybrało 77 badanych, lata 9 do 11 – 72 osoby, oraz pierwsze lata pracy rok do dwóch – 69 badanych. Pracujących w swoim zawodzie dłużej niż 26 lat nauczycieli było 45 czyli 5% badanych. Mediana znalazła się w kategorii 5, co oznacza, że połowa respondentów pracuje piętnaście lat lub mniej, natomiast druga połowa dwanaście lat lub więcej niż dwanaście lat.

Jeśli chodzi o miejsce zamieszkania, większość respondentów wybrała kategorię wieś było to 619 osób, co stanowi 67%. 204 osoby – 22% ogółu badanych zadeklarowały że mieszkają w miastach liczących do 50 tys. mieszkańców, a 54 nauczycieli – 6% podało miejsce zamieszkania miasto powyżej 100 tys. mieszkańców. 5% procent badanych, czyli 45 osoby wybrały miasto od 51 tys. do 100 tys. mieszkańców.

Wyniki te potwierdzają, że badani byli nauczyciele obszarów wiejskich, jak się okazało w większości kobiety, najczęściej powyżej trzydziestki i nie starsze niż 50 lat, o stosunkowo długim i średnim stażu pracy.

Badania potwierdzają tezę, że kultura organizacji szkół wiejskich jest wyraźna. Zdecydowanie pokazuje to wykres zestawu odpowiedzi jakie respondenci udzielili na pytanie dotyczące przekazywania w szkole pewnych podstawowych założeń kultury ich szkoły. 904 osoby, a więc prawie wszyscy badani odpowiedzieli na to pytanie twierdząco. Zaledwie 8 osób nie odpowiedziało na to pytanie, co także świadczy o pewności, sile odpowiedzi, respondenci bowiem nie opuszczali tego pytania jak zdarza się często, gdy badani nie są pewni jaką odpowiedź należy wybrać.

Prawie trzy czwarte respondentów, z niewielką przewagą mężczyzn uważa, że szkoła w której pracują wyróżnia się. Co świadczy o sile jej kultury organizacyjnej. 87% badanych zadeklarowało, że zna historię swojej szkoły, a następnie w 89% potrafiło podać datę jej powstania, przy czym jest to powiązane ze stażem pracy w szkole, ale niekiedy były to przybliżenia i określenia typu: „w latach sześćdziesiątych dwudziestego wieku”.

Interesujące było także i to, że choć aż 93% osób odpowiedziało na pytanie: „Kto jest najważniejszy w szkole, w której Pani/Pan pracuje?” to jednak odpowiedzi te były zróżnicowane, uczniów wybrało 65% badanych. Nie wszyscy więc nauczyciele uważają, że w ich szkole najważniejsze są dzieci.

BIBLIOGRAFIA

- Gąciarz J., Marcinkowski A., *Organizacje–kultura–zmiana społeczna*, „Studia Socjologiczne”, nr 1, 1988.
- Harrison R., *Understanding our Organizations Charakter*, „Harvard Business Review”, May-June 1974.
- Hofstede G., *Kultura i organizacje*, PWE, Warszawa 2000.
- Hodgson R., *Organizational Bureaupathy and How to cure it*, „The business Quarterly”, Autumn 1979.
- Kłoskowska A., *Socjologia kultury*, PWN, Warszawa 1981.
- Lawrence E., *Kultura ma znaczenie*, Zysk i S-ka Wyd. Poznań 2003.
- Mortimore P., *School matters: The junior years*, Open Book, Wells 1979
- Rutter M., *Fifteen Thousand hours: Secondary schools and their effects on children*, Open Book, Wells 1979.
- Schwartz W., Davis S.M., *Matching Corporate Culture and Business Strategy*, „Organizational Dynamics”, Summer 1981.
- Szymańska A., *Public Relations*, Oficyna Wydawnicza Unimex, Wrocław 2004
- Trompenaars F., *Riding the Waves of Culture*, Brealey Publ., London 1993.
- Wojcik K., *Public Relations*, Agencja Wydawnicza Placet, Warszawa 2001.
- Zbiegień-Maciąg L., *Kultura w organizacji*, PWN, Warszawa 2002.
- Zelek A., *System wartości – mentalne aktywa organizacji*, Zachodniopomorska Szkoła Biznesu w Szczecinie.

INVESTIGATION OF ORGANIZATIONAL CULTURE IN RURAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The paper presents results of the investigation of organizational culture in rural schools. The poll was organized in fall 2004 among 1000 teachers working at primary schools in rural areas of south-eastern Poland and yielded 922 (92,2%) correct answers. The questionnaire contained 13 items of various focus concerning the strength of the organizational culture-related issues, however only 4 of them are analysed in this paper. The statistical analysis of the answers reveals high importance of organizational liaisons for the teaching staff that is expressed by the pride of the school achievement, originality of educational approaches (75%) and also by the knowledge of the history and fame of the institution (87%). Surprisingly, only 65 % of responses indicated children as the most important in the school. The paper contains also details on genre, age and habitation of rural teachers.